

تۆرك يوردى

ناشرى : تۆرك يوردى

مديرى : محمد امين

۲۲ اغستوس ۱۳۲۹

۲ جلد

①

۲

صاف ۲۳

74

تاگرينك بولوتى او كسوز سرمده؛
يوردىمك كدرى كيرپىكلرمده ..

آقك طاتلى ياشلر ! آقك، دورمايك!
هر دامله ده ، كيدن بر وطن صايك ! ..

فقط كافى دكىل ، كوزىمك ياشى ،
بر فغان ايسترم ، ياشك يولداشى ..

بر فغان فقط ، چىقميور سىم ،
ايواه ! ايلسكدن قيصيق نفسم ،

قومرونك ديلنه دردىمى صالدم ،
بن كوز ياشلرمله يالگىز قالدىم ؛

يانان يووام انچون كندى ايگله سين ،
حزىن فغانى كوكلر دىگله سين ،

آقا كورموز

يىتمدى

عثمانلىجه نك

يازىسى ، لغتى ، املاسى ، قواعدى ، ادبياتى

ادبيات

(باشى ۲ نچى يىلك ۱۸ نچى چاپسىندە)

يىزىنە يالگىز ادبيات نقطەسنە كەلم : عثمانلى ادبياتى پىركرە عجم ادباسى
تقليدە تاسس ايتىش بولوندى . موكرە آرتىق عرب ادبياتىندە احاطە صاحى
شاعرلر يىزدە ظهور ايله دىكى حالدە خلك مشربى عرب جەتە چوپرەمەدى .

هم بوخصوصی حس ایدن اولمادی . همده اولسه بيله رغبت گوره ميه جگي درکار ایدی . بیر کره گوره نك باشقه شکله سبق ایتدی .

فقط آه کاشکه ادبیاتده عربی - یعنی عربك آسکی ادبیاتی - کندیمزه نمونه اتخاذا ایتسه یدیک . یاخود هیچ اولمزه تقلید ایلهسه یدیک . بوندن اولاقومیتی ، لسان اصالتنی اوکره نیردیک . رأی استقلالنه آلیشیردیق . نهایت تقلیددن قور - تولوردیق . همده ادبیات نامنه مباحیلک ، غلامیلک ، ملامیلک ، عیاشلق ، تنبلیک کیبی شیر اوکره نمزدیک . وطنپرورلک ، مفاخر ، قومیت داستانی ، صوکرده اُک رقیق ، اُک حقیقی ، اُک بدیع و بلیغ صنایع ایله عرب ادبیاتی طولودر . صوکر زمانلرده اونلرک شعرلرینه ده عجم تقلیدی گیرمشسده ذاتا اونلرک اُک بویوک شاعرلری آلتی یوز تاریختدن اول کلمش کچمشدر . عرب ادبیاتی نمونه اتخاذا ایتسه یدیک لسانمز شبهه سز استقلالنی محافظه ایدردی . چونکه عربلرده کی (تعریب) ک اسرارینی آکلار ، ییزده دیلزده یابانجی کلملری تورکلگه ناصل چویریرسه ک یازیده ده چویریر ، یابانجی لسان قواعدینه ، املاسنه اسیر اولمازدیق . حقیقی ادبیاتی اوکره نیردیک ، شعرلریمز چین رسملری کیبی باصمه قالب رنگین نقشلردن عبارت قالمزدی . هر حسیاتمزی حقیقی اوله رق تصویر ایدردیک . اوایله بیر پادشاه وصف ایده جگمز وقت شاهنامه دن کیکاووسک عقله ، منطقه مخالف ، بلکه استهزایه داها موافق وصفلرینی قوییه ایتزدیک . فقط بالاده گوستردیگمز سبیلر کیبی بوراده ایرادی اوزون سورر ، بلکه ده نامناسب صاییلیر نیجه اسباب الجاسیله عجمی تقلید ایله یدیک . بوندن طولایی ادبیاتمز بیزم عاداتا نکبتمز اسبابندن بیر اولدی .

کله لم لسانه ، قواعد تاثیرینه : بیزم دیلزده مده ، شده یوق . آخرلری همان کاملاً ساکندر . قصر ، ترخیم ، مزج کیبی شیر یوق دینیه جک درجه ده معدوددر . (ضرورات شعریه) انجینده کله یی اصلندن چیقاره جق ، عباره یی (ضعف تألیف) لره ترتیب ایده جک درجه ده مساعده ایتمز . حال بویله ایکن شعرده عجمی تقلید ایدوبده اونلرک وزنلرینی قوللانمغه ، پک بگندیگمز نادر مضمونلرینی (صنایع لفظیه) لرینی لسانمزه نقل ایتمگه باشلایمجه بیرچوق ضرور -

رتلرک قارشیسنده قالی ویردیک . یوقاریده دیدیکمز کچی قالین کیکلی ، آرسلان
 بنیه لی بیر تورکه طار و شیق بیر لباس کیدیرمک ایسته دیک . کذلک صاف ، پاک ،
 دوز ، طبیعی اولان دماغنه ده اُنک چوغی معنویاته عاند فکیرلری هب بیردن
 صیغیشدیرمق آرزو ایتدیک . یعنی هر نوع مدنیت لوازمی اوغرندمه بیر جوق
 زمان قوللانماش - اُسکی استعماللری وارسه اوده اونوتولش - اولان تورکجه
 ایله فارسینک بالنسبه جوق مدنی اولان افکارینی افاده ایتمک ایسته دیک . حال بوکه
 - دکیل معقولاتی - محسوساتی بیله افاده ایده جک درجه ده موجود الفاظی اولمایان
 تورکجه یه بویله گنیش و اینجه وظیفه یوکلک تیلیمک ایسته نجه او وقت نقیصه
 و احتیاج یوز گوستردی . واقعا تورکجه نک اساسی معقولاته ، محسوساته عاند هر
 نوع افکاری افاده ایتمک خصوصنده فارسیدن جوق قابیلیتلی ایدی . چونکه
 افعال ، ادوات ، ضماثر بحنی جوق زنکین ایدی . بو ثروته جوق شیلره قادر
 اولونوردی . حال بوکه عثمانلی ادبیاتی تملی قویانلرده بو قابلیت ، بو بویوکلک
 یوقدی . بو بویوکلک لسان و ادبیات علمنده عظیم بیر احاطه ایله برابر مهم بیر
 ذکایه ، شدید بیر عزمه ، واسع بیر وطن پرورلکه احتیاج گوستیردی که بویوقدی .
 ییزده ده احمد پاشایه بدل بیر علیشیرنوایی پیشوا اولمی ایدی . دیگر طرفدن ایسه
 عجملر بو کچی خصوصصاته عربجه دن بول بول الفاظ آلمق خصوصنده قولای
 بیر نمونه گوسترمشلردی .

شعرک لسانه تأثیرلرندن بیریده خط و املا مسئله لریدر . اُنزده کی یازی
 تورک لساننک حرفاری شکلرینی کاملاً حاوی اولمه دیغندن ، خصوصاً اوزمانلرده
 شعرلر حرکه ایله یازیلوب خفیف صاشار حرفلر آراسنه هیچ یازلمه دیغندن
 طولانی تورکجه کله لرک بیر چوغی شکلاً بیر بیرلرینه بگزمه دی . بیر عصر صوکره
 شعرلردن حرکه نی قالدیروب املا ایسه اُسکی حالنده قالنجه مشکلات بیرقات داها
 آرتدی . مثلاً کبیر و عظیم و جلیل معناسنه نایت گوزل و هیبتلی بیرکله اولان
 (اولو) ایله میت معناسنه اولان (اولو) اوزمان شیوه و املاسنجه خانه صاحبی
 دیمک اولان (اولو) آیرد ایدیله مز اولدی . (او) لفظی (خانه ، ضییرغائب ،
 شکار ، عجله ایت ، چوجوق قورقوتمه و یا خود ایگرنمکه دلالت ایدر صوت طبیعی)

معنای آراسنده مشترک اولدی. (اوت) لفظی (بلی، حشیش، علاج، سجع و ترنم قیل، حیاء، آتش، صراره، کله و پاچه گیی شیلرک قیلارینی آتشله ازاله ایت، طویلرک قیل دلگنه قونولان بیر مقدار باروت، نباتات، نوره، فرجین) معنایینی شامل بولوندی. بویکی التباسلردن طولانی تورکجه نك اُك گوزل کله لرندن بیر چوقلری، حقیقه مههم یکونه بالغ خیلی کله لری استعمالدن اسقاط ایدلدی [۱] چونکه دیلیمزده اُك مههم ایش گورن صاشردر. ایکی صامتدن عبارت بیر کله ایسکه له تینه روح مثابه سنده اولان آلتی صاشرینک الحاقیه بیر چوق معنایر چیقار. قافیه مسئله سی ده عربجه دن، عجمجه دن خایلی کله لر آیینمه سینه سبب اولدی. بیر قصیده ایچین یوز قدر بیر قافیه ده کله لازم اولور. تورکجه دن بولونمه سی ده قابل اولمای ویریر. (قافیه شایکان) عینی ارتکاب ایتمکدن ایسه بول بول عربدن، عجمدن استعانه ایدیلیر. شعرک مقتضای ده مجبور ایدر. بیر بیتده لطیف بیر مضمونی افاده ایتمک ایچین عربی، یاخود فارسی توریه لی، جناسلی، ایهاملی، تخیلی بیر کله یی، بیر تعبیر مشهوری، بیر عبارده و یاخود بیر شعر پارچه سنی یازمق لازم کیر. تورکجه ده معقولاته، مبالغاته عائد سوزلر آذر. یعنی اُسکیلری وارسه اونوتولمش، کمال استعدادیله برابر عصرلردن بری ده ایجاد ایدیله مشدر. [حال بوکه اویغور و تاتار شعبه لرنده و حتی تورکمانینک آذربایجانی شعبه لرنده بیر چوق وارد.] شعر ایسه محسوساتدن زیاده معقولاته بنا ایدلدیگندن بوده ایشلنمش، ادبیاتده چوق ایلریله مش اولان عربجه، عجمجه دن کله آیینمه سینه سبب اولمشدر. بیرده عجمجه دن میلیونلرجه مضامین آییندینی، باشقه بیر تعبیرله ادبیاتمز عجمجه نك ترجمه سی اولمق اوزره قورولدینی جهتله مضامین و نکات، اصطلاحات شعریه، تعبیرات شاعرانه، حاصلی لوازم شعریه ناصل که عجمجه دن آییندیه بونلرک قالبی اولان کله لر، ترکیلرده آییندی. نمونه اوله رق یازدیغ شوسبیلر مثالی داها بیر چوق اسبابدن طولانی دیلزه

[۱] واقعا عربجه عجمجه کله لرده ده حروف املا اُکسیک بیر صورتده قوللانیله یغندن قریشلری بیلمه یلرله مشکل ایسه ده لغت کتابلرینه ثبت اولنوب بین الناس هر کله نك قیلاشه سی تقرر ایتدیگندن ترجمه سی ایدیلیردی.

عربجه، عجمجه کلمه لر طولدی، قالدی. عجملرک اکثر عربجه کلمه لر، حتی قاعده لر اصلی گیبی قوللاندىقارینی کورهدرک اوجهتدن ده اولنری تقلید ایتدیك. بیر کره شعر مناسبتیه لسانمه کیرن کلمه لرک نثرلرده استعمالی ده موده اولدی. اونده ده سجع و ترصیع و جناس گیبی بیرجوق اسباب موجود ایدی. داهاصوکره لر هرکیم نظمنده، نثرنده بک جوق و بک مغلق کلمه لر، نادر ترکیب لر قوللانیرسه او آدم - ترسنه اوله رق - اُک فصیح، اُک بلیغ، اُک عالم بیلندی. بوگون لسانمه عربجه، عجمجه کندى تورکجه مزه هروجهه غالب بیر صورتده بالجه قواعده و ضوابطیه برابر یرلشدی، قالدی. بیر حالده که تورکجه بی تحقیر و استثقاله باشلادی. لسانمه یالکیز قواعده و ادواتی و افعال معاونه سیله انساب مأمورلغی (ضبط لسان) وظیفه سی ایفا ایتمه سه همان اولرده سیاح و یریه جکدر. [سزاوار عبرت نه غریب حکمتدر. دیمک که بیر قومک ماده سی ایله معناسی ایکسی ده آت باشی برابر گیدیور. ماده سی نه حالده اولورسه معناسی ده اویولده اولیور.]

بومقاله ده ادبیاتمیزک ادوارینی، هر دورده احوالی یازه جق دگیلز. بلکه بیزه ناصل ادبیات کتابلری یازیلق اقتضا ایده جگنی بیلدرمکدر. عثمانلیق اوائلندن اعتباراً ادبیاتمیز بویوک بیر سرعتله عجمی تقلید خصوصنه قوشدی. طوقوز یوز اوائلنده تقلیدک قصواسنه واردی. اوقونمه دق ادیب، فارسی دیوانی قالمادی. هله مشاهیرک دیوانلری عادتاً ازبرایدلی. درس اوله رق تعلم ایدلدی. شرح لر یازلدی. بالطبع فارسی اشعارک گوزل مضمونلری، نادر معنای، لطیف تعبیرلری دخی یغما ایدلدی. عجم ادبیاتنده موده اولان (غلامی معشوق اتخاذا ایتک، دین ایله مبالانسزلق گوسترمک، رندلکی هنر صایق، عیش و نوش قباحتنی مفتخرانه اعلان ایتک) گیبی بیرجوق کستا خلق ده شعرک دعا یمندن اولدی. (ادب) معنای کریم و عظیمی داخلمده اولان معارف و حکمته بالنسبه بک آزر غبت ایدلدی. نشئه تصوفله اصولی داخلمده مؤ قول معانی بیان ایدن اعظم صوفیه - هیچ مسلک و مرتبه سی اولمدینی حالده - رندلر طرفدن کمال جراتله و فتورسز لقله تقلید ایدیلهرک هرکس، هر مرتبه دن عقلنه کلنی سویله دی. بوبابده عجملره مخالفت ایتدیله.

عجملارده اجله حكماي شعرا خايلى وارد. اونلرك شعرلرينه تصوف قارشماشدر. صوفيه سي آيىدر. هر شاعر سوزينه تصوف قارشدير من. واقعا اونلرده ده متأخرين رفض و الحاد مناسبتيله بو پرده يه بورونمشلار سده آرتيق شعرده انحطاط بولمشدر. عجمده اخلاقك، تربيه نك، وطنپرورلگك، حب مليتك بيرچوق نمونه سي اولدينى حالده - موجوديتدن، قوميتدن كلياً غافل اولان - عثمانلى قديم ادباسى بونلرى اصلا سرمشق ائتمه مشلردر. غريبدر كه تاتار حليم گرايله، آرناوود يحيى بك گيى تورك اولمايان بيرايكى عثمانلى شاعرى حماسه و مليت شعرى نمونه سي يازمشلردر. ينه بوراده تكرر ائيدرم كه بيزم صدر عثمانى شاعرلىرى على الاكثر علمادان اولديقلىرى جهتله عرب ادبياتنه رغبت ايتسه لردى بونلرك هپسنگ بول بول نمونه سنى بولورلردى. فقط بير كره فارسى موده سي سبق و تقرر ايتمش بولوندى. عجم ديوانلرينى يغماده مسابقه ايدرك شناسى دورينه قدر گلديك. واقعا بونلر مياننده (نجاتى، گواهى، ثابت، كافى، نديم، فاضل، واصف) گيى توركلك و عثمانلىق حسنى اشعارنده پك زياده گوسترنلر بولوندينى گيى بالمله شاعرلرك ديوانلرنده ده آزچوق عثمانلىغمزك هر دورده كى حالاتى، حسياتى گورولور. انجاق بونلرك ديوانلرى بويوك بير عشق استفاده ايله اوقونملى. كذلك اعظم شعرا من يالگىز عجم مضامينى ترجمه، سلف نكاتى تعبير ديگرله افاده ايله اكتفا ائتمه يوب بلكه كنديلرى ده خايلى معانى و معارف و مضامين رقيقه و حسيات عاليه ابداع ايتمشلردر. شيشه و شاهده اوغراشان عادى شاعرلىرى ققيح ايله مشلردر.

گوردك نيجه شاهلر گدالر بير آنده ياپار آنى بابالر

دييه آرتيق خاييده اولمش (ليلى و مجنون خسرو و شيرين، شاه و گدا، گل و بلبل) گيى حكايه لره بلكه (خمسه) جيلك مودالرينه تنزل ائتمه جهك اختراعه قادرا اعظم ادبامزدخى اكسيك ديكلدر. چونكه بونوع حكايه لرك عجم ادباسندن غايته كثير نمونه لرى اولديغندن ايشسز گوجسز هر برگو، هرزه طراز شاعر بومنظومه لرى اوقويوب هر بير لرندن كيمندن جنك، كيمندن ضيافت، كيمندن دوگون، كيمندن فيرطينه، كيمندن پادشاه، بهادر، سخي، گنج دلى قانلى، گوزل قيرطابلورنى قويه ايدرك بير (ليلى مجنون) ويا (بيگن ساز ايله

بشبيك نياز) گېي عاشق معشوق حكايه لرى دوزمك آرتىق قاباق طادى ويرمىدى .
 شېخ غالب گېي بيرمجدد داهى چيقه رق حسن وعشقى اورتىه آتوب :
 انگشت خطا اوزاتمه اويله بش بيتنه بير نظيره سويله
 ديه شعراى عصرينه ميدان اوقوينجه اوندن صوكره منظوم حكايه جيلگه
 آرتىق كيمسه جسارت ايدمه مش ، اوكتاب ده ادبيات قديمه نك الك صوكنده
 (لانظيره) اوله رق قالمشدر . بتمدى ارطوفان

اجتماعات

توركلشمك ، اسلاملاشمق ، معاصرلاشمق

۶

جماعت مدينى ، بمهيت مدينى

(تورک يوردى) نك كچن نسخه سنده مندرج (ه . ش .) امضالى مكتوبه
 بو صاينده جواب ويره جكمز وعد ايدلشدى . مكتوب « توركلشمك ،
 اسلاملاشمق ، معاصرلاشمق » سلسله سنده داخل (جماعت و جمعيت) سرنامه لى
 مقاله مى تشريح و تنقيد زميننده اولدينى ايچون جوابى ده بو سلسله آره سنده
 ويرمكى موافق بولدم .

اولا ، (ه . ش .) افندى يه ، توركلر حقنده كى خيرخواهانه طوبغولورندن
 طولايى ، تشكرلر مى عرض ايديم . توركلگه اولان بوقلبي انجذابك سوقيله ،
 مقاله م ايچون توجه ايتديكى مشوقانه التفاتلرده متشكرم .

ارمنى وطنداشلمزدن بر متفكرك ، تورك مليتى جريانى بويله بصيرتله
 تعقيب ايدرك بزي واقفانه ارشادلرينه مظهر ايتمه لرينى ، عنصرلرك فكري
 تعاونيله علمى مفاهيمه سنه برخيرلى مقدمه تلقى ايتدك و مملكتتمزك ، هرشيدن اول
 حقيقى عالملردن فلاح بلكه ين استقبالنندن داهاجوق اميدوار اولدق .